АЗӘРБАЙЧАН СОВЕТ ЯЗЫЧЫЛАРЫНЫН III ГУРУЛТАЙЫ

Бакы—сәнае мөвзуу диггәт мәркәзинә

Ә. ӘБУЛҺӘСӘНИН ЧЫХЫШЫНДАН

Язычы Ә. Әбулһәсән, кәнч язычы кадрларынын тәрбийә вә инкишафы мәсәләләриндән данышыб деди:

— Әдәбийят вә инчәсәнәтә даир партия сәнәдләриндә кәнч язычы кадрларынын дүзкүн тәрбийә эдилмәси чох чидди вә кәскин гоюлмушдур. Бүкүн биз ифтихарла, севинчлә гейд эдә биләрик ки, совет әдәбийятынын ән габагчыл дәстәләриндән олан Азәрбайчан язычылары бу йолда чох иш көрмүшләр. Беш ил бундан әввәл ени етмә кими адларыны чәкмәкдә еһтият этдийимиз, инди исә әдәбийятымызда исте'дадлы насир вә шаир кими танынмыш бир чох язычыларымыз артыг Үмумиттифаг мигясында сәсләнән дәйәрли әсәрләр ярадырлар.

Ә. Әбулһәсән адларыны чәкдийи йолдашларын ярадычылыг имканларындан архайын олдугуну көстәрмәклә ону нараһат эдән ашагыдакы мәсәләләрдән данышды:

— Биринчи будур ки, әдәбийята ени кәлән йолдашлар шәһәр мөвзуундан, фабрика вә заводдан, техник вә мүһәндисдән, фәһләдән язмырлар, я да бә'зән һеч язмаг фикриндә олмайырлар.

Елә йолдашлар вар ки, бир нечә ил әввәлки тәшәббүсүн мүсбәт нәтичә вермәдийиндән бир даһа үзләрини сәнае очагына чевирмәк истәмирләр. «Айрылан йоллар» кими көзәл роман язан Исмайыл Шыхлы Дашкәсәндән ядыгы әсәри мүвәффәгийййәтсиз чыхдыгы үчүн инди үзүнү бир дә о яна чевирмәк истәмир.

Кәнч исте'дадлар үзүнү завода, фабрикая дөндәрмәлидир. Язычы бири-биринин ардынча кәндән, колхоздан языгда өз-өзүнү тәкрар этмәйә башлайыр.

Ә. Әбулһәсән бу мәсәлә илә әлагәдар олараг диггәти Мир Чәлалын вә Һ. Меһдинин мә'рузәләринә чәлб эдәрәк деди:

— Әсас вә әлавә мә'рузәдә кәрәк бир проблем кими, сәнаедә ишләйән фәһлә, мүһәндис вә үмумиййәтлә Бакынын сурәтини яратмаг мәсәләси бүтүн кәскинлийи илә дейиләйди, бу һагда кениш данышыла иди.

Бә'зән нәинки кәнч язычыларымыз, тәчрүбәли язычыларымыз белә иддиа эдиб дейирләр ки, гәһрәманын ишини тәсвир этмәк сәһбәти бош сөздүр, сән инсанын руһи һәйәчанларыны, изтирабларыны вер—бу кифайәтдир. Лакин инсан ялныз өз ишийлә тәсвир эдилә биләр. Инсаны иш, ичтимаи фәалиййәт илә танымаг олар. Биз классик әдәбийятын ән'әнәләриндән чох данышырыг, бәс нә үчүн көрмүрүк ки, гәһрәманы өз һәятындан, күндәлик ишиндән айры тәсвир эдән әсәр йохдур! «Өлүләр» п'есини, «Һачы Гараны» хатырлаяг. Һачы Гара өз дүканындан, тичарәтиндән тәчрид олунмуш һалда тәсвир эдилирми? Йох! Шейх Нәсрулла да белә! Ону да биз һәмишә өз ишиндә, фәалиййәтиндә көрүрүк. Бә'зән дә белә олур: әсәрдә сурәт—тип өз ихтисасы үзрә ишләмир. О, авара-авара кәзиб долашыр. Адын мүһәндисдирсә дә мүһәндислик әләмир.

Азәрбайчан совет әдәбийятында, ахыр илләр яранмыш гүввәтли әсәрләрдән бири «Бөйүк даяг»дыр. Бурада Рүстәм, Сәкинә, Пәршан кими унудулмаз сурәтләр вар.

Сон дәрәчә сәлис дил, гүввәтли, сәррас мүһакимәләр романын яхшы кейфиййәтләриндән биридир. Анчаг тәәссүф ки, бу әсәрдә дә өз ихтисасы илә мәшгул олмаян сурәт вардыр; су мүһәндиси Мая белә бир сурәтдир. Мая эпизодик сурәт олсайды, бу нөгсан чох да көзә чарпмазды. Анчаг Мая әсас сурәтләрдән биридир. Муганда су—бөйүк мәсәләдир. Муган шоранлыгынын дуздан тәмизләнмәси—деренаж—чох мүһүм вә мараглы ишдир. Су мүһәндиси Маянын сурәтинин ачылмасы үчүн бурада чох бөйүк имканлар ола биләрди. Анчаг буну көрмүрүк. Маянын башына кәләнләр иши, фәалиййәти илә әлагәдар олмалы иди! Онун фермада нә иши варды?! Мая өз ишини биләйди, һәгиги су мүһәндиси олсайды, романын бәдии кейфиййәти даһа йүксәк олар вә охучу бир чох мәсәләдән дә хәбәрдар олар, файда көтүрәрди.

Әсәр үзәриндә чидди ишләмәли

ӘЛИ ВӘЛИЕВИН ЧЫХЫШЫНДАН

Азәрбайчан совет әдәбийятынын 1954—1958-чи илләр әрзиндә нә гәдәр тәрәгги этдийини тәсәввүрә кәтирмәк үчүн «Азәрбайчан» журналыны вәрәгләмәк кифайәтдир.

Дөрд ил әрзиндә «Азәрбайчан» журналында 125 роман, повест вә һекайә, 40 поэма, 579 шеир, 31 очерк, 20 п'ес, 262 мәгалә чап олунмушдур.

Редаксия әмәкдашлары мүәллифләрлә гаршылыглы көмәк, һөрмәт вә еһтирам шәраитиндә әсәр үзәриндә сәбрлә, тәләсмәдән, йорулмадан ишләмәлидир. Лакин редаксия һей'әти үзвләри нә гәдәр агыллы мәсләһәт версә дә, редаксия әмәкдашлары нә гәдәр чан-дилдән зәһмәт сәрф эләсәләр дә, енә, шүбһәсиз ки, әсас иши мүәллиф көрмәлидир.

Елә язычылар вар ки, ядыгыны поэмагы, амансыз ихтисар эләмәйи, ени фәсилләр артырмагы да бачарыр; йолдашларымын әгилли вә хейирхаһ мәсләһәтләринә гулаг асыр, әсәринин тез чыхмасына тәләсмир, юхусуз кечәләр һесабына зәһмәт чәкиб йүксәк кейфиййәтли мәһсул бурахыр. Елә язычылар да вар ки, гәләминдән чыхмыш языны мүрәккәби гурумамыш редаксияя верир. Бу язычылар редаксия һей'әти үзвләринин, һәтта рәисәт һей'әти үзвләринин дедикләрини нәзәрә алмыр, редаксия әмәкдашларынын сөзү илә һесаблашмыр.

«Бөйүк даяг» романы редаксияя тәгдим эдилдикдән сонра бир чох гейдләримиз, бә'зи мәсләһәтләримиз олду. Мүәллиф дейиләнләр әсасында әсәри ишләди. Редаксия әмәкдашлары романы чапа һазырлаяркән дә бә'зи гейдләр мейдана чыхды. О, көстәрилән агылабатан мәсләһәтләри разылыгла гаршылады. Бу ишләрин һамысы әсәрин хейринә олду. «Гара дашлар» романы да чапа һазырлананда мүәллиф редаксиянын гейдләрини нәзәрә алыб әсәрдә мүәййән дәйишикликләр этмишдир. Романын мәнфи сурәти Моллаев сурәтинә гаршы дуран Асланову вә башгаларынын фәалиййәти күчләндирилмиш, бир сыра лүзумсуз тәфәррүат ихтисар олунмушдур.

Мир Чәлалын «Тәзә шәһәр» романы үзәриндә апарылан иш, чәкилән зәһмәт исә истәнилән нәтичәни вермәди. Сәбәби дә бу олду ки, мүәллиф өз гәләм йолдашларынын, сәнәт достларынын дедикләринә гулаг асмады. Сумгайыт шәһәри илдән-илә бөйүдү, инкишаф эләди, нәһәнк заводлары, көзәл имарәтләри, гәшәнк мәдәниййәт очаглары илә һәр ерә сәс салдыгы һалда, «Тәзә шәһәр» романы диггәти чәлб эләмәди. Мир Чәлал «Йолумуз һаянадыр» романыны языб журнал редаксиясына верди. Редаксия һей'әти үзвләри бир чох чидди гейдләрлә бәрабәр дедиләр ки, халгымызын фәхри олан бөйүк шаир Мирзә Әләкбәр Сабирин бәдии сурәти зәиф чыхмышдыр. Әнтигә Баһара, Бәндалы Мәрдана, Әнтигәнин анасы Баһарын анасына охшайыр. «Йолумуз һаянадыр»дакы һәчылар «Бир кәнчин манифести»ндәки һәчылары хатырлады. Язычы дейиләнләрә э'тина эләмәди. Романа русча тәрчүмә олунан заман бир аз әл кәздирдисә дә бунун сәмәрәси аз олду. Эйни сөзләри «Агбулаг дагларында» романы барәсиндә дә демәк олар.

Язычынын зәиф әсәрини тәнгид этмәклә бәрабәр, яхшы әсәрини тә'рифләмәк дә лазымдыр. Унутмаг олмаз ки, һәгиги совет язычысы өз наилиййәтләри һаггында хош сөз, үрәк ачан тәһлил, йол көстәрән мәгалә охуянда даһа чох дүшүнүр, өзүнә даһа тәләбкарлыгла янашыр. Анчаг хош сөз ялтаглыга, үрәк ачан тәһлил мәддаһлыга чевриләндә, мәгалә язанын мүәййән мәгсәд вә мәнафе күдмәси айдынлашанда, нечә дейәрләр, сөз һәчаланыр, хорузун гуйругу көрүнмәйә башлайыр.

Бүтүн бу нөгсанлар язычы коллективинин бири-бири илә сәмими ярадычылыг әмәкдашлыгы шәраитиндә арадан галдырыла биләр.

Биз инанырыг ки, өз еткинлик вә камиллик дөврүнә кирән Азәрбайчан совет әдәбийяты Коммунист партиясы вә Совет дөвләтинин аталыг гайгысы сайәсиндә дурмадан чичәкләниб даһа да инкишаф эдәчәк, гуруб ярадан халгымызын чошгун һәятына даһа яхындан вә дәриндән нүфуз эдиб, йүксәк кейфиййәтли, узун өмүрлү, саглам идеялы әсәрләрлә зәнкинләшәчәкдир.

Филиаллара гайгы көстәрмәли

Һ. ИБРАҺИМОВУН ЧЫХЫШЫНДАН

Азәрбайчан Совет Язычылары Иттифагынын Нахчыван Мухтар республикасындакы филиалынын катиби Һүсейн Ибраһимов өз чыхышынын әввәлиндә мүасир әдәбийятымызда һекайә жанры мәсәләсиндән данышараг деди ки, бизим классик нәсримиздә һекайә жанры, демәк олар ки, һәмишә өн планда олмушдур. Ч. Мәммәдгулузадә «Почта гутусу» һекайәсиндә, Ә. Һагвердиев «Гоча тарзән» һекайәсиндә йүксәк фикирләри вә али һиссләри тәрәннүм этмишләр. Лакин тәәссүфлә гейд этмәк лазымдыр ки, нәсримизин бу гәдим вә мүбариз жанры сон илләрдә чох зәиф инкишаф эдир.

Һ. Ибраһимов һекайә жанрынын сон заманлар белә зәиф инкишаф этмәсинин сәбәбләри һаггында данышараг деди:

— Бу онун нәтичәсидир ки, бә'зи тәчрүбәли язычыларымыз мүстәсна олмагла, бу жанрда язанларын әксәриййәти кәнч насирләрдир. Хоша кәлмәйән чәһәт бурасыдыр ки, биз кәнч насирләр дә чохумуз һекайә язмага, кәләчәкдә повест вә роман язмаг үчүн бир мәшг кими бахырыг. Һекайә жанрына белә мүнасибәтин нәтичәсидир ки, сон вахтларда әдәбийятымызда охучуну дүшүндүрмәйән, һеч бир ичтимаи идея тәблиг этмәйән «Көзләнилмәз көрүш», «Дөнүк гыз», «Папирос», «Гоша дагдаган», «Дәйирманда» кими чох зәиф һекайәләр язылмышдыр. Мәнә елә кәлир ки, Азәрбайчан Совет Язычылары Иттифагы өз кәләчәк пленумларындан бириндә һекайә жанрына даир хүсуси мәсәлә музакирә этсә, пис нәтичә вермәз. Нәшрийятларымыз исә башга республика нәшрийятларынын тәчрүбәсиндән нүмунә көтүрәрәк, айры-айры һекайәләри китабча шәклиндә, яхуд һәр ил язылан яхшы һекайәләри бир ерә топлайыб мәчмуә шәклиндә нәшр этсә, чох яхшы олар.

Һ. Ибраһимов сонра бирпәрдәли п'есләр яратмаг мәсәләси һаггында данышараг көстәрди ки, бизим әдәбийятымызда бирпәрдәли п'есләр язмагын хүсуси тарихи вардыр. Бә'зи әдәбийятчыларын, о чүмләдән Г. Рәсулов йолдашын һесаб этдийи кими, бирпәрдәли п'есләрин дәйәри һеч дә онларын тәкчә өзфәалиййәт коллективләриндән өтрү язылмасында дейилдир. Бирпәрдәли п'есләрин әһәмиййәти халгымызын үмуми ишинә, әдәбийятымызын инкишафына вердийи хейирдә вә һәмин п'есләрдә гәләмә алынан ичтимаи фикирдәдир.

Һ. Ибраһимов Нахчыван филиалынын иши һаггында данышараг деди ки, филиалын әтрафында инди он нәфәр иттифаг үзвү вә 30 нәфәрдән артыг исте'дадлы кәнч бирләшмишдир.

Һ. Ибраһимов деди ки, бу ил Азәрбайчан Совет Язычылары Иттифагынын Нахчыванда кечирилән пленуму Мухтар республиканын мәдәни һәятында чох әламәтдар бир һадисә олду. Пленум Нахчыванда яшаян язычылара дүзкүн ярадычылыг истигамәти верди. Пленумдан сонра М. Нәсирли «Хәнчан» адлы поэмасыны, Һ. Рази «Гартал» адлы повестини языб гуртармышдыр. Ә. Юсифи «Вичдан әзабы» адлы мәнзум п'есини Нахчыван театрына тәгдим этмишдир. Инди театрын коллективи һәмин әсәри тамашая һазырлайыр.

Лакин мән ону да гейд этмәлийәм ки, «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, «Литературны Азербайджан» журналы бизә кифайәт гәдәр гайгы көстәрмирләр. Биз истәрдик ки, нәшрийятларымыз да Нахчыван язычыларынын әсәрләринә өз планларында ер версинләр. Биз күман эдирдик ки, 1959-чу илин нәшрийят планларына Нахчыванда яшаян язычыларын бир нечә китабы салыначагдыр. Лакин үч илдән бәри планда олан бир китабчамызы да Ушагкәнчнәшр пландан чыхармаг истәйир. Гейд этмәк лазымдыр ки, һәлә 1934-чү илдә Нахчыванда «Әдәбийят гәзети» чыхмышдыр. Әкәр һәмин гәзетин нәшри Нахчыванда енидән бәрпа эдиләрсә, чох файдалы олар.

Ашыг сәнәти һаггында

АШЫГ ИСЛАМЫН ЧЫХЫШЫНДАН

Ашыг Ислам Азәрбайчан совет язычыларынын III гурултайына Азәрбайчан ашыгларынын сәмими саламыны етириб деди:

— Мән сизин ичазәнизлә Азәрбайчан ашыгларынын усталарынын адыны бу әзиз күндә яда салмаг истәйирәм. Онлардан ашыг Һәсән, ашыг Авак, ашыг Теймур, ашыг Гәмбәр, ашыг Иса һәрәси он ил, бәлкә даһа чох усталарындан дәрс алмышдыр. Өзләри дә чаван ашыглара усталыг этмишләр. Онлар өз сазларында 72 ашыг һавасыны чалыб-чагырмышлар. Анчаг чох тәәссүф ки, инди бу һаваладан ялныз бир нечәси охунур.

Ашыг Ислам ашыглыг сәнәти ирсинин горунуб яйылмасындан данышараг деди:

— Мән бурада усталарымызын адларыны чәкмәклә, онларын көзәл сәнәтини дәриндән өйрәнмәйи чаванларымызын нәзәр диггәтинә чатдырырам. Савадсыз, сөз билмәйән, сәси олмаян ашыгларын сайы күндән-күнә артыр. Онлар өз шух кейимләри вә әдалары илә бә'зән тамашачыларын көзүндән пәрдә асыр, әсл ашыглыг сәнәтини тәһриф эдирләр.

Тәәссүфлә гейд этмәк лазымдыр ки, исте'дадлы кәнч ашыглар да охуюб өйрәнмирләр, өз усталыгларыны тәкмилләшдирмирләр. Ашыг Әләскәрин сөзүнә, сазына һөрмәтлә өз исте'дадларыны инкишаф этдирмәк гайгысына галмырлар. Язычылар иттифагы онлара яхындан фикир вермәли вә гайгы көстәрмәлидир. Натиг ахырда ашыг поэзиясы мәчмуәләринин нәшр эдилмәси һаггында, һабелә ашыгларын республика гурултайыны чагырмаг һаггында мәсәлә галдырмышдыр.

Әмәйә мәһәббәт

М. СЕЙИДЗАДӘНИН ЧЫХЫШЫНДАН

М. Сейидзадә өз чыхышыны ушаг әдәбийяты мәсәләләринә һәср этди. О, деди ки, кәнч нәслин коммунизм руһунда тәрбийә эдилмәсиндә совет әдәбийятынын ролу олдугча бөйүкдүр. Бизим әдәбийятымыз ушагларда вәтәнпәрвәрлик һисси тәрбийә эдир, онлары әмәйи севмәк, бөйүкләрә һөрмәт этмәк, чәтинликдән горхмамаг руһунда бөйүдүр.

Азәрбайчан совет ушаг әдәбийяты II гурултайла III гурултай арасында сүр'әтлә инкишаф этмишдир. II гурултайдан бәри Абдулла Шаиг, Микайыл Рзагулузадә, Гылман Мусаев, Мирварид Дилбази вә башга тәчрүбәли язычыларла бәрабәр бир чох кәнч әдәби гүввәләр дә ушагларымыз үчүн гиймәтли әсәрләр язмышлар.

М. Сейидзадә ушаглар үчүн язылмыш әсәрләрин бир нечәсини тәһлил этди, онларын мүвәффәгиййәт вә нөгсан чәһәтләрини көстәрди. О, гейд этди ки, М. Рзагулузадәнин «Овчу Элишлә гочаг Айтәкинин нагыллары» сон илләр ушаглар үчүн язылмыш ән көзәл әсәрләрдәндир.

Мирварид Дилбази сәмәрәли чалышан шаирләримиздәндир. О, сон илләрдә ушаглар үчүн бир сыра яхшы поэмалар вә шеирләр язмышдыр. Онун «Рейһан» поэмасы ушагларын мәктәб һәятындан язылмыш мүвәффәгиййәтли әсәрләримиздәндир. Дилбазинин бир сыра шеирләри сүлһә вә халглар достлугуна һәср эдилмишдир. Бу шеирләрдә мүһарибә гызышдыранлара лә'нәтләр ягдыран шаир, ананын үрәк чырпынтыларыны тәрәннүм этмишдир.

Дилбазинин балачалар үчүн язмыш олдугу «Балача достлар» поэмасыны тәнгид эдән М. Сейидзадә деди ки, ваһид сүжет хәттинин олмамасы, һадисәләрин екләсәг бир дилла данышылмасы әсәрин зәиф чыхмасына сәбәб олмушдур. Әсәр дил чәһәтдән дә яхшы ишләнмәмишдир.

Әдәбийятымыза ени кәлмиш ушаг язычыларынын ярадычылыгындан бәһс эдән натиг шаирә Ханымана Әлибәйлинин шеир вә поэмаларынын ушаглар тәрәфиндән рәгбәтлә гаршыландыгыны сөйләмишдир. Натиг Ханымананын мүвәффәгиййәтини ушаг һәятыны яхшы билмәсилә, дилинин образлы вә ойнаг олмасына хүсуси фикир вермәсилә изаһ этди. Натиг һәм дә кәнч шаирәнин нөгсанлары үзәриндә даянды вә гейд этди ки, Ханымананын ярадычылыгында әмәк мөвзууна мейл йох кимидир. Бу тәкчә Ханымананын йох, бүтүн ушаг әдәбийятымызын гүсурудур. Биз ушаг язычылары Бакы нефтчиләринин вә колхозчуларын һәятындан ушаглар үчүн ени әсәрләр язмалыйыг. Ушагларда әмәйә мәһәббәт һисси тәрбийә этмәк бизим әсәрләримиздә әсас ер тутмалыдыр.

Нәшрийят ишләринә диггәти артырмалы

Г. ГАСЫМЗАДӘНИН ЧЫХЫШЫНДАН

Г. Гасымзадә «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзетинин язычыларын II гурултайындан III гурултайына гәдәрки дөврдә фәалиййәтиндән данышараг көстәрди ки, гәзетлә һәят арасында әлагәни мөһкәмләндирмәк үчүн мараглы мәсәләләрин, әдәби әсәрләрин ачыг музакирә формасы ән яхшы нәтичә верән, ичтимаиййәтин мүәййән мәсәлә әтрафында фәаллыгыны артыран чох сәмәрәли бир васитәдир.

Лакин биз һәятын, сәнәтин, диктә этдийи, халгымызын, партиямызын гаршыя гойдугу мәсәләләрә һәмишә вахтында вә йүксәк кейфиййәтлә чаваб веририкми? Әлбәттә, йох. Бурада гәзетин үнванына дейилән тәнгидләрин чоху һаглы тәнгидләрдир.

Кейфиййәт угрунда мүбаризә, йүксәк идеялылыг принсипини горумаг, һеч шүбһәсиз ки, күндәлик ишимизин әсасыны тәшкил этмәлидир. Бүтүн буларла янашы, кәлин гәзетин гаршысында дуран вәзифәләр нөгтейи-нәзәриндән, онун һазыркы вәзиййәтинә дә об'ектив бир нәзәр етирәк. Бу гәзет 25 ил әввәл дә һәфтәдә бир дәфә чыхырды. Ады да «Әдәбийят» гәзети иди. Йә'ни ялныз әдәбийят мәсәләләрини ишыгландырмагла мәшгул иди. О заман ени әдәбийятымыз да индики гәдәр гол-будаг атмамышды. Онун нүфуз даирәси һәлә Үмумиттифаг вә дүня мигясында индики гәдәр кениш яйылмамышды.

Әдәбийятымызын бүкүнкү инкишаф мәрһәләсиндә гәзетин өтән илләрдәки кими һәфтәдә бир дәфә чыхмагда давам этмәсини, һәлә үстәлик рәссамлыг, театр, мусиги, ме'марлыг вә инчәсәнәтин башга саһәләрини дә ишыгландырмаг вәзифәсини өһдәсинә көтүрмәсини нормал вәзиййәт һесаб этмәк олармы?!

Белә бир вәзиййәтдә бизим мәһсулдар мүәллифләримизин, сәнәт, мәдәниййәт мәсәләләринә даир өз фикирләри илә чыхыш этмәк истәйән район вә шәһәр зиялыларынын, әдәбийят һәвәскарларынын тәләбини нечә лайигинчә өдәмәк олар? Әкәр бир мүәллифин мәгаләси күндәлик гәзетләрдә 13—14 нөмрә кечикирсә, демәли, бу мәгалә 15—16 күн кеч чыхыр; бизим гәзетдә исә бу, тәхминән 3—4 ай эдир. Бу мүддәтдә, шүбһәсиз ки, һәмин мәгалә өз актуаллыгыны, әһәмиййәтини бу вә я башга дәрәчәдә итирмәмиш олмаз. Бурадан да бә'зән һаглы наразылыглар мейдана чыхыр. Хүсусән, филиаллары кифайәт дәрәчәдә ишыгландыра билмирик.

195 нәфәр үзвү олан язычыларын вә сайы бу рәгәмдән чох-чох артыг олан инчәсәнәт ишчиләринин әсәрләрини, мәгаләләрини чап этмәк үчүн биз нәшрийят мәсәләләрини низама салмаг, бу иши һазыркы тәләбләрә көрә гурмаг үчүн йоллар ахтармалы, имканлардан сәмәрәли истифадә этмәлийик. Бунун үчүн өз көзәл ән'әнәләримизи давам этдирмәли вә гоншу республикаларымызын файдалы ән'әнәләриндән дә өйрәнмәлийик. Мән бу күнләрдә, Күрчүстанын әдәбт гәзетләринин бириндә охудум ки, Күрчүстан Язычылары Иттифагы Рәясәт һей'әтинин гәрары илә Иттифагын Кутаиси филиалына илдә 4 дәфә чыхмаг шәртилә «Риони» адлы журнал бурахылмага ичазә верилмишдир. Бу тәшәббүсү бизим Нахчыван вә Кировабад филиаллары үчүн дә галдырмаг олмазмы? Нахчыванда бу яхынларда 3 бәдии китабын чыхмасы бизи чох севиндирди. 1929—30-чу илләрдә Кировабадда «Гызыл Кәнчә» адлы алманах бурахылырмыш, С. Вургун, Мир Чәлал, Һ. Араслы, С. Шамилов вә башга исте'дадлы кәнчләр бу алманах әтрафында бирләшмишдиләр. Әдәбийятын, мәдәниййәтин индики мәрһәләсиндә бу ән'әнәни давам этдирмәк үчүн имканлар ахтармаг зәрури мәсәлә кими гаршыда дурур.

Мән бу мәсәләләри тәклиф этмәклә бирликдә чыхышымын сонунда бир даһа гурултайын диггәтини «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзетини, бир чох республикаларда олдугу кими, һәфтәдә ики дәфә бурахмаг зәрурәти үзәринә чәлб этмәк истәйирәм. Бу тәклиф, әдәби ичтимаиййәтимизин вә охучуларын арзусудур.

ИКИНЧИ КӨРҮШ

Нә мәгсәдлә мә'дәнә кәлдийимизи кәнч нефтчи достумуза сөйләдик. О, бир гәдәр фикрә кетдикдән сонра еддинчи мә'дәндә чаван бир мүһәндисин адыны чәкди. Деди ки, онун һаггында чох данышырлар. Өзү дә тәкчә ишилә фәргләнмир, хош хасиййәти, садәлийи, меһрибан рәфтарилә дә чохларына өрнәк олмуш, мә'дән коллективинин һөрмәтини газанмышдыр. Онунла көрүшмәйи мәсләһәт билирәм. Белә кәнчләри кәрәк һамы танысын.

☆

Мараглы бир тәсадүф үз верди. Ахтардыгымыз кәнч мүһәндис бизә таныш чыхды. Онунла көрүшүб данышдыгда өтән илләрин кичик бир хатирәси һафизәмиздә чанланды.

...Яхшы ядымдадыр, 1954-чү илин гыш күнләриндән бири иди. Байырда бәрк човгун иди. Хәзри әсир, пәнчәрәләри титрәдирди. Һавада гар ойнашырды. Биз, редаксиянын исти вә сакит отагында отуруб, кәнч тәнгидчиләрдән биринин (ады ядымда дейил) әдәбийятымызда сатира вә юмор мәгаләләринә һәср этдийи мәгаләсинә гулаг асырдыг. Елә бу вахт гапы эһмалча ачылды, он доггуз-ийирми яшларында, арыг, үзү союгдан гызармыш бир оглан ичәри бойланды вә титрәк сәслә сорушду:

— Кәлмәк олар?

— Буюрун!

Мәгалә мүәллифи ону көрүб, охумагына ара верди.

Оглан отаға көз кәздирди, танымадыгы адамлары көрдүкдә, өзүнү итирән кими олду, сыхылды, истәди кери дөнсүн:

— Багышлайын, мане олдум,—деди.

— Кеч әйләш, бир гәдәр көзлә.

Мәгаләнин охунушу битди, рә'йләр сөйләнди вә онун мүәллифи разылыг эдиб кетди. Бу вахт танымадыгымыз оглан чүр'әтсиз аддымларла ирәли кәлди:

— Бир шеир язмышам,—деди.— Хаһиш эдирәм ону нәзәрдән кечирәсиниз, мәнә мәсләһәт верәсиниз.

О, ше'рини астадан, анчаг айдын бир ифадә илә охуду. Мисралар сәррраст, вәзн вә гафийәләр ериндә иди. Өз үрәк сөзләрини кагыза көчүрүб, илк дәфә редаксиянын астанасындан ичәри гәдәм гояи бир кәнчин белә раван вә мәзмунлу шеир язмасы, әлбәттә, севиндиричи иди. Бу шеир бәйәнилди вә гәзетдә чап олунду.

Шеирдә белә бир бәнд вар иди:

«Халглар сүлһ угрунда вериб әл-әлә
Кедир коммунизмә бөйүк әзм илә.
Гүввәмиз чевирир чошгун бир селә
Үфүгләр ал кейиб сәһәр күләндә,
Гызыл Москвадан дан сөкүләндә».

— Чохдан язырсыныз?—дейә сорушдуг.

— Йох, бу үчүнчү ше'римдир.

— Бәлкә о бири шеирләрини дә охуясан?

— Янымда дейил... Бир дә ки, онлар һәлә үрәйимә ятмыр.

Бу кәнчин һәяты, тәһсили вә иши илә марагландыг. Деди ки, Салян тәрәфдәнәм: Арбатан адлы кәнд эшитмишсинизми? Оралыям.

Йолдашлардан ким исә сөзә гарышды: «О кәнди көрмүшәм,—деди.— Мәнзәрәлидир. Язда лап көзәл олур. Өзү дә Агуша чайынын кәнарындадыр. Эләдирми?

— Дүз дейирсиниз.

Яхшы ядымдадыр, онун Бакыя нә үчүн кәлдийини сорушдугда:

— Әзизбәйов адына Азәрбайчан Сәнае Институтунун кеоложи-кәшфийят факултәсиндә охуюрам,—дейә чаваб вермишди.

☆

Дөрд ил бундан әввәл таныш олдугумуз шеир һәвәскары Огтай Рзаев инди бой-бухуна долмуш, дәйишмишдир. Институту фәргләнмә диплому илә битирән бу кәнч мүһәндис гочаман Биби-Һейбәт торпагларында нефт чыхарыр. О, мә'дәнә, буруглар арасына кәлдийи күнләри—әмәк һәятынын илк сәһифәләрини һеч вахт унутмур: «Биринчи күнләр чаш-баш галмышдым,—дейир. Көһнә буруглар, танымадыгым адамлар... Мән бурада нечә ишләйәчәйәм, дейә дүшүнүрдүм. Чәтинликләр көзүмүн габагына кәлирди».

Догрудур, онун нәзәри билийи вар иди, анчаг тәчрүбәсизди, нефт чыхармагын мүрәккәб үсуллары һаггында тәсәввүрү сөнүк вә думанлы иди. О, дәрк эдирди ки, бир мүһәндис кими мүстәгил ишләмәйин өһдәсиндән кәлә билмәз, белә этсә истеһсалата файдасы дәймәз: «мән һәр шейдән әввәл ашагы вәзифәдә ишләмәли, тәчрүбә газанмалыям» дейә гәт этди.

...Еддинчи мә'дәнин мүдири Мәнсур Әһмәдов онун дипломуну, вәсигәсини охудугда, сынайычы бир нәзәрлә она бахмыш вә сорушмушду:

— Демәли, бизим мүһәндисимиз олмаг истәйирсән? Нә олар, лап яхшы!

«Мүһәндисимиз!».

Бу сөзү эшитдикдә, Огтай утаныб гызармыш, мүдирә чаваб вермәйә сөз тапмамыш, сонра өзүнү әлә алыб белә демишди:

— Йолдаш мүдир! Мән һәлә мүһәндис дейиләм. Институтун скамьясындан дуруб тәзәчә кәлмишәм. Кә- руб көтүрмәлийәм, өйрәнмәлийәм. Көмәйә еһтиячым вар. Истәрдим ки, мәни лап ашагы ишә, фәһләләрин арасына көндәрәсиниз. Мә'дәнин һәяты, иши, адамларилә таныш олмалыям.

Огтайын тәвазө'карлыгы мүдирин хошуна кәлди. Өз-өзүнә деди: «Садә огландыр. Ловга дейилдир. Онун кәләчәйинә бел багламаг олар. Көзәл инсан да, яхшы мүһәндис дә белә кәнчләрдән етишир».

...Огтай Рзаев мә'дәндә кеоложи шө'бәнин гуюлары тәдгиг эдән оператору вәзифәсиндә ишләмәйә башлады. Огтай Рзаев 1956-чы илин июлундан башлаяраг мә'дәнин чошгун һәятына багланмыш, ше'рә олан һәвәсини әмәйә бәслядийи мәһәббәтлә бирләшдирмишдир: «Һәгиги поэзия—инсан әмәйиндәдир. Мәним талеим дә мә'дәнимин талеинә баглыдыр» демишдир.

Күнләр, һәфтәләр, айлар өтүб кечди. Огтай мә'дәнин ишинә алышды, гуюларын сирләринә бәләд олду. Шөһрәт ардынча гачмаян бу кәнч вичданла чалышды вә өзү дә һисс этмәдән әмәк достларынын һөрмәт вә э'тимадыны газанды.

Огтай һагг-сай итирән оглан дейилдир, өз йүксәлишиндә кимә миннәтдар олдугуну һеч вахт унутмур, ери дүшәндә дейир: «Мә'дәнә кәләндә өзүмү ачиз һисс эдирдим. Елә билирдим ки, гаршымда бир гала вар. Бу, зәнкин тәчрүбәләрин галасы иди. Бу галаны фәтһ этмәдән арзума чатмаздым. Саг олсун гочаман устамыз Дадашгулу, саг олсун мә'дән мүдири Мәнсур йолдаш вә башга достларым. Онлар тәчрүбә галасыны алмагда вә мүһәндис адыны догрултмагда мәнә көмәк этдиләр. Әмәк достларымын аталыг гайгысыны өмрүм боюу ядан чыхармаячагам».

Бәли, Огтая көмәк этдиләр. Она көрә ки, о, ишә үрәкдән чан яндырыр, өйрәнмәйә вә билдикләрини өйрәтмәйә сә'й эдирди. Бизим чәмиййәтдә белә адамлары севирләр, гәдрини билирләр, онлара ләягәтләринә көрә гиймәт верирләр. Огтая да белә бир хошбәхтлик нәсиб олду. О, тәчрүбәсини артырды, өзүнү ишдә көстәрди: әввәлчә үч нөмрәли комсомолчу-кәнчләр бригадасына уста көмәкчиси, сонра исә һәмин бригадада нефтчыхарма устасы тә'йин эдилди.

Онун нефт саһәси көһнә мә'дәндәдир, боз вә чылпаг Биби-Һейбәт тәпәләринин әтәкләриндә, Шыхов кәндинә кедән асфалт йолун һәр ики тәрәфиндә ерләшир. Бригадасында он ики адам вар: азәрбайчанлы, рус, күрчү, эрмәни, татар вә башга халгларын нүмайәндәләри сәмими бир аиләнин үзвләри кими гардашчасына әл-әлә вериб чалышыр, әмәкдә, тәһсилдә, бир-бирләринә көмәк эдирләр. Онларын һамысы кәнчдир; әксәриййәти али вә орта тәһсил көрмүшләр. Араларында истеһсалатдан айрылмадан охуянлар да аз дейилдир. Уста Огтай демишкән, онларын һамысы охуюр. Чүнки охумамаг—кери галмагдыр. Тәһсилсиз, биликсиз—коммунист әмәйи ола билмәз. Акиф Нагыев устанын мүавинидир. Һәм ишләйир, һәм дә сәнае институтунун нефт-мә'дән факултәсиндә тәһсилини давам этдирир. Бригада үзвләриндән Азад Юртуйов нефт техникумуну битирмишдир; нефт өлчән Асмик Абрамян да бу ил һәмин техникуму битирәчәкдир; нефтөлчән Лүдмила Ареф'ева сәнае институтунун дөрдүнчү курсундадыр.

Уста Огтай вә онун бригада үзвләри өз гаршыларына әсас бир мәгсәд гоймушлар: көһнә нефт саһәсинин узун илләрдән бәри ишләйән гуюларында һасилатын ашагы дүшмәсинә йол вермәмәк! Онлар гуюларын шылтаглыгы гаршысыны вахтында алдыглары үчүндүр ки, өз тәгдирәлайиг мәгсәдләринә наил олурлар. Дәриндән дүшүнүлмүш мүхтәлиф техники тәдбирләр тәдбиг этмәк сайәсиндә көһнә гуюларда нефт һасилаты илдән-илә артмыш, узун мүддәт нәфәси дуюлмаян гуюларын гәлби дөйүнмәйә башламышдыр. Буна көрә дә кечән илләрә нисбәтән комсомолчу-кәнчләр бригадасынын саһәсиндә нефт һасилаты хейли артмышдыр. Инди онлар һәр күн өлкәйә 135 тон нефт верир вә тапшырыгы бир гайда олараг, артыгламасилә өдәйирләр.

Мүһәндисин—нефт устасынын тәшәббүсләри көзәл нәтичә верир: 2413 нөмрәли гуюда һасилат, әввәлләрә нисбәтән чох азалмышды. Уста, гуюнун хүсусиййәтләрини өйрәнди, дүшүндү, өз йолдашларилә мәсләһәтләшди, техники тәдбирләр көрдү. Онлар һәмин гуюда истисмар лайыны юхары галдырдылар. Күндәлик һасилат 9 тона галхды. 2429-чу гуюда исә лая гум гарышыг нефт вурмагла, һасилаты 3 тондан 7 тона галдырдылар. Саһәдә һасилаты артырылан белә гуюлар чохдур. Бунун сәбәби одур ки, онлар дахили имканлардан бачарыгла истифадә эдирләр, нефтин мая дәйәрини ашагы салмагда башгаларына нүмунә олурлар. Яхшы ишләдикләри үчүн газанчлары да чох олур, яхшы да яшайырлар.

Сон күнләрдә Огтайын бригадасы үзвләринин гәлби сонсуз бир севинчлә дөйүнүр. Н. С. Хрушшов йолдашын Сов.ИКП-нин XXI гурултайында эдәчәйи мә'рузәнин тезисләри онлара ени гүввәт вермиш, һәр бириндә чошгун руһ йүксәклийи әмәлә кәтирмишдир. Бригаданын үзвләри бу тезисләри диггәтлә охуюб музакирә этмиш, партиямызын тарихи гурултайыны ени истеһсалат гәләбәләрилә гаршыламаг үчүн өһдәләринә ени вәзифәләр көтүрмүш: «бу йолда бүтүн гүввә вә имканларымызы сәфәрбәрлийә алачагыг» демишләр.

☆

Огтайын һәятында ики мәсәлә бизи дүшүндүрүр вә марагландырырды:

Биринчиси: көрәсән Огтай Рзаев буруглар арасында нәфәс алмага башлаяндан сонра әдәбийята мейл көстәрирми, енә дә шеир язырмы? Ким билир, бәлкә дә шеир язмаг һәвәси сөнмүшдүр. Мә'лумдур ки, кәнчләрин әксәриййәти мәктәбдә охуяркән әдәбийята яхын олур, шеир, һекайә язырлар. Лакин онларын арасындан сөзүн әсл мә'насында, һәгиги шаир аз етишир. Өйрәндик ки, бизим Огтайын ше'рә һәвәси сөнмәмишдир. Әмәйин поэзиясы бу һәвәси даһа да гүввәтләндирмишдир. О, әдәбийятымызы изләйир, ени әсәрләри охуюр, кәнчлийинин гәдрини билир, һәр дәгигәсини сәмәрәли кечирмәйә чалышыр.

Икинчи: онун аилә вәзиййәти нечәдир? Бу барәдә вердийимиз суала чаваб верди: гоча анасы Ханым кәнддә яшайыр. Үч гардашдырлар: бөйүк гардашы Чинкиз электрик мүһәндисидир. Салянда кәндләри электрикләшдирмә идарәсиндә ишләйир. Кичик гардашы Мәммәд харичи дилләр институтунун инкилис дили факултәсиндә охуюр.

— Өзүн дә һәләлик субайсан,—эләми?

Бу көзләнилмәз суал она тәәччүблү көрүндү. Бир гәдәр тутулду, сыхылды. Динмәди. Елә бил демәк истәйирди ки, «ийирми дөрд яшым вар. Һәят тәчрүбәм аздыр. Мәнә эвләнмәк нә ярашыр?».

Лакин бу сөзләри демәди. Йәгин һисс этди ки, тез эвләнмәк дә инсанын кәләчәйи үчүн зәруридир.

М. ӘКБӘР

Редаксия һей'әти: М. АБДУЛЛАЕВ, ГАСЫМ ГАСЫМЗАДӘ (редактор), Т. КАЗЫМОВ, Н. КӘНЧӘЛИ, Г. МУСАЕВ, И. НӘЗӘРОВ, С. РҮСТӘМОВ, СҮЛЕЙМАН РҮСТӘМ, М. Ч. ЧӘФӘРОВ, И. ШЫХЛЫ.

Редаксиянын адреси: Бакы, Хагани күчәси, эв № 25, тел. № 3-49-85. Корректор шө'бәси тел. № 3-30-42.

ФГ 14659 Азәрбайчан бирләшмиш гәзет-журнал нәшрийятынын мәтбәәси, Бакы, Сталин проспекти, 137. Сифариш № 5406